

Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY 4.0)

 [https:// doi.org/10.22067/jgrd.2022.73074.1075](https://doi.org/10.22067/jgrd.2022.73074.1075)

Studying the Impact of Human Drivers of Home-Based Entrepreneurship on Sustainable Rural Development (Case Study: Jarqouye Vosta)

Ahmad Hajarian ¹

Ph.D. in Geography and Rural Planning, Isfahan University, Isfahan, Iran

Received: 15 May 2022

Revised: 20 September 2022

Accepted: 3 October 2022

Abstract

An important part of the economic activities of the village is home businesses. Entrepreneurship in this field of home businesses and the use of natural and man-made capacities depend on the provision of drivers. This research was conducted in order to study the human drivers of home business entrepreneurship and their impact on sustainable development in the villages of Jarqouye Vosta. The data collection method of this descriptive-analytical study was documentary-survey methods. WASPAS technique showed that different dimensions of human motivation in Peikan village ($Q_i = 0.11$ in this village) had the greatest impact on the process of entrepreneurship development in the field of home businesses. Based on the indicators of diversification of local employment, diversification of household income, resource management, risk tolerance, creativity and foresight, and with the help of the CODAS technique, the impacts of entrepreneurship on the development of sustainable rural home businesses were measured. The results showed that the impact of entrepreneurship on the development of rural home businesses in Habib Abad and Peikan villages was more than the impact on other villages of the Jarqouye Vosta. Finally, by using ARAS technique, the level of sustainability of the villages of Jarqouye Vosta was measured regarding environmental, economic, social and institutional dimensions. The K_i measure showed Habib Abad and Peikan villages ranked first among other villages of the studied region in terms of sustainability.

Keywords: Human Drivers of Entrepreneurship, Rural Household Jobs, ARAS Technique, WASPAS Technique, CODAS Technique.

---

1. Corresponding author. Email: a.hajarian@ltr.ui.ac.ir

Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY 4.0)

 <https://doi.org/10.22067/jgrd.2022.73074.1075>

مقاله پژوهشی

مجله جغرافیا و توسعه ناحیه‌ای، سال بیست و یکم، شماره ۳، پاییز ۱۴۰۲، شماره پیاپی ۴۴

ارزیابی شاخص‌های انسانی تأثیرگذار بر کارآفرینی مشاغل خانگی (مطالعه موردی: دهستان جرقویه وسطی)

احمد حجاریان (دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران)

a.hajarian@ltr.ui.ac.ir

صص ۴۳ - ۲۱

چکیده

بخش مهمی از فعالیت‌های اقتصادی روستا مربوط به مشاغل خانگی و کارآفرینی در این عرصه است و کارآفرینی در حوزه مشاغل خانگی و استفاده از ظرفیت‌های طبیعی و انسان‌ساخت، در گرو فراهم شدن پیشران‌ها است. پژوهش حاضر با هدف مطالعه پیشران‌های انسانی کارآفرینی مشاغل خانگی و تأثیر آن بر توسعه پایدار در روستاهای دهستان جرقویه وسطی انجام شد. روش تحقیق به لحاظ هدف، کاربردی و براساس ماهیت، توصیفی-تحلیلی بود. روش جمع‌آوری داده‌ها مبتنی بر روش‌های اسنادی-پیمایشی با استفاده از پرسش‌نامه بود. جامعه آماری پژوهش، شاغلان بخش مشاغل خانگی شش روستای دهستان جرقویه وسطی بود که با توجه به نبود آمار رسمی تعداد شاغلان، ۲۸ نفر به عنوان نمونه به صورت هدفمند انتخاب شدند. نتایج به دست آمده از تکنیک WASPAS نشان داد که ابعاد مختلف پیشران‌های انسانی در روستای پیکان (در این روستا، Q_i معادل ۰/۱۱ است) بیشترین تأثیر را بر روند توسعه کارآفرینی در حوزه مشاغل خانگی داشته است. براساس شاخص‌های تنوع‌بخشی به اشتغال محلی، تنوع‌بخشی به درآمد خانوار، مدیریت منابع، ریسک‌پذیری، خلاقیت و آینده‌نگری و با کمک تکنیک CODAS

تأثیرات کارآفرینی بر توسعه مشاغل خانگی روستایی پایدار بررسی و سنجش شد. نتیجه این تکنیک نشان داد که تأثیر کارآفرینی بر توسعه مشاغل خانگی روستایی پایدار در روستاهای حبیب‌آباد و پیکان بیش از سایر روستاهای منتخب دهستان جرقویه وسطی بود. در مرحله آخر، با استفاده از تکنیک ARAS، میزان پایداری روستاهای دهستان جرقویه وسطی در ابعاد محیطی، اقتصادی، اجتماعی و نهادی بررسی و سنجش شد. با توجه به میزان Ki، روستاهای حبیب‌آباد و پیکان در بین سایر روستاهای منطقه مطالعه شده از لحاظ پایداری در رتبه اول قرار گرفتند. نقش شاخص‌های انسانی تأثیرگذار بر کارآفرینی بر عوامل محیطی، اقتصادی، اجتماعی و نهادی بسیار مؤثر است و در صورت توسعه مشاغل خانگی و ارتقای شاخص‌های آن، ابعاد توسعه پایدار ارتقا می‌یابد.

کلیدواژه‌ها: پیشران‌های انسانی، کارآفرینی، مشاغل خانگی، نواحی روستایی، دهستان جرقویه وسطی.

۱. مقدمه

یکی از فرصت‌های جدید اقتصادی که به دلیل نیازهای جهانی به شدت در حال رشد و گسترش است، مشاغل خانگی است (ریاحی و روشنعلی، ۱۳۹۸، ص. ۸۴) که به عنوان ابزاری قوی برای توسعه، تنوع اقتصادی و اشتغال در تمامی عرصه‌ها و در سطوح جهانی، ملی و منطقه‌ای مدنظر طیف وسیعی از سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان نظام‌های سیاسی و مدیران اجرایی در کشورهای مختلف قرار گرفته است. کسب‌وکارهای خانگی به علت مزایای منحصر به فردشان بر کاهش بیکاری بسیار تأثیرگذارند و کشورهایی که در راستای تقویت این مشاغل کوشیده‌اند، به نتایج چشمگیر مثبتی رسیده‌اند. راه‌اندازی کسب‌وکار با کمترین سرمایه اولیه، امکان کار به صورت پاره‌وقت، وجود دوره‌های آموزشی کوتاه‌مدت، نبود نیاز به فضای چشمگیر و...، قابلیت‌های انکارناپذیری است که کسب‌وکارهای خانگی و خانوادگی دارند و توجه جدی به این فرصت را آشکار می‌کنند (حسین‌پور، ۱۳۹۴، ص. ۱۵). در سطح محلی، مشاغل خانگی روستایی به عنوان یکی از جایگزین‌های مناسب برای پیاده‌سازی الزامات توسعه پایدار، پایداری محیط‌زیست، اجتماع و اقتصاد نواحی روستایی، ایجاد اشتغال، سرمایه‌گذاری

دولتی و خصوصی، بهبود زیرساخت‌ها و منافع اقتصادی در نواحی روستایی مطرح است (صالحی‌پور و همکاران، ۱۳۹۸، ص. ۱۱۲). ایجاد اشتغال، ارزآوری، تعادل منطقه‌ای، کمک به صلح جهان و سرمایه‌گذاری، بهسازی محیط، توسعه نواحی روستایی و جلوگیری از برو کوچی جمعیت (ابراهیم‌زاده و همکاران، ۱۳۹۴، ص. ۲) به همراه رشد اقتصادی از طریق اشتغال‌زایی و فراهم کردن فرصت‌های شغلی متنوع مرتبط با مشاغل خانگی (بارن‌سو، ۲۰۱۲، ص. ۴) از جمله مزایای مشاغل خانگی است که توسعه آن می‌تواند به احیا و بازسازی مناطق روستایی کمک کند. مشاغل خانگی روستایی اصولاً از نوع بنگاه‌های اقتصادی کوچک‌اند که می‌توانند واکنشی سریع به نیازها و بازارهای جدید نشان دهند که خود، مقدمه‌ای برای انواع نوآوری‌ها است. نوآوری و کارآفرینی به‌طور فزاینده‌ای به‌عنوان مسیری درخور توجه برای تبدیل محصولات و خدمات سازگار با ابعاد توسعه پایدار شناخته می‌شوند. متفکران متعددی از کارآفرینی به‌عنوان اکسیری برای نیل به توسعه پایدار یاد می‌کنند (رحمانی و همکاران، ۱۳۹۷، ص. ۶۶).

در فضاهای روستایی عواملی همچون توسعه پیشران‌های انسانی، کیفیت نیروی انسانی، افزایش کیفیت مدیریت، توسعه آموزش و تکنولوژی بر کارآفرینی مشاغل خانگی مؤثرند؛ بنابراین کارآفرینی در حوزه مشاغل خانگی در مناطق روستایی در راستای ماندگاری آن‌ها و مهاجرت نکردن بسیار بااهمیت است و بررسی آن می‌تواند در راستای اشتغال پایدار، باارزش باشد. این امر در مناطقی که دارای تعداد زیاد روستا با جمعیت زیاد و اغلب بدون درآمد ثابت هستند از جمله مناطق روستایی دهستان جرقویه وسطی، از اهمیت بسزایی برخوردار است و استفاده از ظرفیت‌های طبیعی و انسان‌ساخت در گرو فراهم شدن پیشران‌های انسانی است (پیرداده بیرانوند و همکاران، ۱۳۹۷، ص. ۵۶۷). روستاهای دهستان جرقویه وسطی شهرستان اصفهان دارای قابلیت‌های متعدد کشاورزی، تاریخی و طبیعی هستند و روستاهای این دهستان یکی از مهم‌ترین قطب‌های مشاغل خانگی روستایی به شمار می‌آیند که با توجه به ظرفیت‌های متنوع که در مشاغل خانگی روستایی دارند، می‌توانند به‌طور مستقیم و غیرمستقیم نقش شایان توجهی در اشتغال‌زایی و توسعه کارآفرینی در روستاهای منطقه در زمینه مشاغل خانگی داشته باشند؛ از این رو می‌توان کارآفرینی در حوزه اشتغال روستایی پایدار را به‌عنوان

یک کریدور برای دستیابی به توسعه درخور و پایای روستاهای دهستان جرقویه وسطی به حساب آورد. با توجه به توسعه مشاغل خانگی در این منطقه و افزایش روزافزون تعداد آن‌ها، این پژوهش به دنبال مطالعه پیشران‌های انسانی کارآفرینی مشاغل خانگی و تأثیر آن بر توسعه روستایی پایدار در منطقه مطالعه شده است.

۲. پیشینه تحقیق

حسینی نیا و همکاران (۱۳۹۸) به بررسی الگوی زیست‌بوم کارآفرینی در کسب‌وکارهای روستایی تعاون محور پرداخته‌اند. بر اساس نتایج به دست آمده بُعد سیاسی (حمایت صریح از کارآفرینی تعاون محور در اسناد بالادستی کشور)، فرهنگی اجتماعی (کاهش ریسک مالی در سرمایه‌گذاران محلی)، تأمین مالی (تأمین مالی ارزان قیمت کسب‌وکارهای روستایی تعاون-محور)، بُعد حمایتی (بهبود همه‌جانبه زیرساخت‌ها (ارتباطی، مالی و...)) و بازار (ایجاد شبکه‌های ارتباطی در بین کارآفرینان ایرانی و بین‌المللی)، از اهمیت بیشتری در یک اکوسیستم کارآفرینی در کسب‌وکارهای روستایی تعاون محور برخوردارند.

منصوری و همکاران (۱۳۹۶) در مقاله‌ای به بررسی پیشران‌های مؤثر بر کارآفرینی مشاغل پرداخته‌اند. بر اساس نتایج به دست آمده اولویت آن‌ها در هر گروه و نیز رتبه‌بندی کلی آن‌ها با استفاده از آزمون فریدمن، ارائه شده که به صورت زیر است: عوامل توسعه و ایجاد مراکز مرتبط با فناوری، عوامل فرهنگی و اجتماعی، عوامل نیروی انسانی، عوامل حمایتی از مؤسسات دانش‌بنیان در جهت تولید فناوری، عوامل مرتبط با دولت، عوامل زیرساخت‌ها.

غلامی (۱۳۹۱) تحقیقی با عنوان عوامل مؤثر بر راه‌اندازی کسب‌وکار خانگی و ارائه الگوی آن در شهر تهران انجام داده است. نتیجه حاصل نشان‌دهنده وجود رابطه معنی داری بین عوامل فوق و راه‌اندازی کسب‌وکارهای خانگی در سطح شهر تهران است همچنین اولویت تأثیرگذار تأثیرگذاری عوامل فوق در راه‌اندازی کسب‌وکارهای خانگی به ترتیب عبارت است از: عوامل شخصیتی و رفتاری، عوامل فرهنگی و اجتماعی و عوامل تأثیرگذار دولتی علاوه بر آن، انواع کسب‌وکارهای خانگی مرسوم در شهر تهران مورد ارزیابی و اولویت‌بندی قرار گرفته است.

تقی بیگی و همکاران (۱۳۹۳) تحقیقی با عنوان بررسی موانع و راهکارهای مناسب توسعه مشاغل خانگی روستایی شهرستان اسلام‌آباد غرب انجام داده است. جامعه آماری این پژوهش شامل ۱۵۰۰ زن روستایی و ۵۰ کارشناس صاحب‌نظر در زمینه مشاغل خانگی بود. مهم‌ترین عوامل توسعه مشاغل خانگی به ترتیب شخصیتی، فردی، اقتصادی، خانوادگی و دولتی است. از دید کارشناسان مهم‌ترین علل خانوادگی، شخصیتی، دولتی و اقتصادی هستند.

یون و همکاران (۲۰۰۹) تحقیقی با عنوان مدیریت چالش‌های کسب‌وکار کوچک در نیروبی کنیا انجام داده است. نمونه مورد مطالعه این تحقیق شامل ۱۹۸ خانوار بود که دارای کسب‌وکارهای کوچک بودند و مهم‌ترین محدودیت‌های آن‌ها شامل رقابت با شرکت‌های بزرگ، عدم دسترسی به اعتبارات، واردات ارزان، ناامنی اقتصادی و ضعف بازار بود.

گالووی (۲۰۱۴) در تحقیقی با عنوان مشاغل خانگی روستایی و نقش آن‌ها بر زندگی روستاییان به این نتیجه رسیدند که این مشاغل بر زندگی شخصی افراد، به‌ویژه بروی توازن کار و زندگی تأثیر مثبتی نداشتند همچنین ساعت کار طولانی و نامشخص بودن زمان کاری و زندگی را از مشکلات این مشاغل بیان کرد.

۳. روش‌شناسی تحقیق

پژوهش حاضر با توجه به ماهیت موضوع و هدف مورد نظر از نوع کاربردی و به شیوه پیمایشی اجرا شد و اطلاعات موردنیاز برای انجام پژوهش با استفاده از انواع روش‌های میدانی و کتابخانه‌ای به دست آمده است. جامعه آماری پژوهش، شاغلان بخش مشاغل خانگی ۶ روستای دهستان جرقویه وسطی بودند که با توجه به نبود آمار رسمی تعداد شاغلان، ۲۸ نفر به‌عنوان نمونه به‌صورت هدفمند انتخاب شدند.

پرسش‌نامه به‌عنوان ابزار پژوهش، به‌صورت نمونه‌گیری دردسترس نمونه هدف قرار گرفت. ابزار گردآوری اطلاعات، پرسش‌نامه بود که حاوی شاخص‌ها و گویه‌های به کار رفته در زمینه پیشران‌های انسانی کارآفرینی مشاغل خانگی روستایی پایدار است (جدول ۱). همچنین تأثیرات کارآفرینی بر توسعه مشاغل خانگی روستایی پایدار در جدول ۲ و شاخص‌های تبیین‌کننده وضعیت روستاهای دهستان جرقویه وسطی از نظر پایداری در ابعاد

مختلف در جدول ۳ نمایش داده شده است. پرسش‌نامه در ۶ روستای نمونه توزیع شد. روایی پرسش‌نامه‌ها طبق نظر اساتید صاحب‌نظر جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی تأیید شد. اعتبارسنجی آن نیز با روش آلفای کرونباخ، به دست آمد و تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار SPSS و تکنیک‌های ARAS, WASPAS و CODAS انجام شد.

جدول ۱. پارامترهای پیشران‌های انسانی توسعه کارآفرینی در حوزه کسب‌وکار کسب‌وکارهای خانگی

روستایی

مآخذ: پیرداده بیرانوند و همکاران، ۱۳۹۷؛ سیوچینا و همکاران، ۲۰۱۶؛ لیو و چنگ، ۲۰۱۸

مؤلفه	شاخص	گویه‌ها	تعداد گویه‌ها	آلفای کرونباخ
پیشران‌های توسعه کارآفرینی	پیشران‌های ذهنی	اعتماد اجتماعی، مشارکت، انضباط اجتماعی، انسجام اجتماعی، اعتماد به نفس و خودباوری، آینده‌نگری	۶	۰/۸۲
	پیشران‌های عینی	آموزش، مهارت و دانش، دسترسی به سرمایه، دسترسی به زیرساخت‌های فیزیکی، نوآوری و خلاقیت، تولید، فروش و بازاریابی	۷	۰/۸۵

جدول ۲. شاخص‌ها و گویه‌های تأثیرات کارآفرینی بر توسعه اشتغال روستایی پایدار (مشاغل خانگی)

مآخذ: عینالی و بیگدلی، ۱۳۹۳؛ تقدیسی و همکاران، ۱۳۹۴؛ شهرکی و همکاران، ۱۳۹۵

مؤلفه	گویه	آلفای کرونباخ
تنوع‌بخشی به اشتغال محلی	بهبود وضعیت اشتغال، ایجاد شغل مکمل و پاره‌وقت، بهبود کمیت و کیفیت صنایع دستی، اشتغال در فعالیت‌های غیرزراعی، اشتغال در امور ساخت‌وساز، خدمات راهنمایی گردشگران جهت خرید صنایع دستی	۰/۹۶
تنوع‌بخشی به منابع درآمد خانوار	فروش بی‌واسطه محصولات تولیدی، بازگشت سرمایه‌ها و سرمایه‌گذاری در فعالیت‌های جدید، کسب درآمد از فعالیت‌های مرتبط، رقابت‌پذیری در ارائه محصولات مطلوب‌تر	۰/۹۴
مدیریت منابع	حفظ محیط‌زیست، شناسایی منابع جدید مشاغل خانگی، افزایش مشارکت روستائیان، افزایش همیاری و همکاری روستائیان، سرمایه‌گذاری در خدمات مرتبط با مشاغل خانگی	۰/۸۷
ریسک‌پذیری	افزایش اشتغال در فعالیت‌های جدید، ریسک‌پذیری در سرمایه‌گذاری، ایده	۰/۸۶

مؤلفه	گویه	آلفای کرونباخ
	پردازش، خودباوری، توانمند شدن روستائیان	
اخلاقیت و آینده‌نگری	برنامه‌ریزی دقیق‌تر و علمی‌تر، انگیزه برای موفقیت، خوداشتغالی، استفاده از فرصت‌های جدید	۰/۸۵

جدول ۳. مؤلفه‌ها و شاخص‌های تبیین‌کننده وضعیت روستاهای دهستان جرقویه وسطی از نظر پایداری

مأخذ: فرانی، ۱۳۹۵

ابعاد	معیار	آلفای کرونباخ
محیطی	بهداشت محیط، دفع پسماندها، حفظ فضای سبز، مخاطرات طبیعی	۰/۸۶
اقتصادی	میزان و نوع اشتغال، میزان درآمد خانوار، نرخ بیکاری، پس‌انداز خانوار	۰/۸۸
اجتماعی	کیفیت زندگی، سرمایه اجتماعی، مشارکت، امنیت اجتماعی	۰/۷۹
نهادی	عدالت	۰/۷۶

تکنیک ارزیابی تولید وزن تجمعی WASPAS نوعی از مدل‌های ترکیبی محسوب می‌شود که دقت بسیار زیادی در تصمیمات پیچیده دارند (حاجی‌نژاد و همکاران، ۱۳۹۴، ص. ۲۱۳). تکنیک^۱ WASPAS بسیار دقیق و حساس است که ماتریس تصمیم‌گیری آن بر پایه داده‌های جدید و عینی است که مزایای متعددی دارد؛ از جمله سادگی محاسبات ریاضی و قابلیت ارائه نتایج دقیق‌تر از گزینه‌های تحقیق (چاربورتی و کازیمارز، ۲۰۱۴، ص. ۱۷)؛ کارایی زیاد در مسائل پیچیده تصمیم‌گیری و همچنین نتایج حاصل از این مدل از دقت بسیاری برخوردار است (حاجی‌نژاد و همکاران، ۱۳۹۴، صص. ۲۳۱ و ۲۱۴). در این پژوهش، با توجه به اهمیت تحقیق در منطقه مورد مطالعه از تکنیک ترکیبی قوی و اسپاس استفاده شده است. تکنیک^۲ CODAS به معنی ارزیابی مبتنی بر فاصله ترکیبی است. اولین بار، کشاورز قرابایی و همکاران در سال ۲۰۱۶ این تکنیک را ارائه کردند که یکی از روش‌های تصمیم‌گیری چندشاخصه است و هدف آن، رتبه‌بندی گزینه‌ها براساس تعدادی معیار است. روش کوداس مطلوبیت گزینه‌ها را براساس دو روش تعیین می‌کند: اولین روش، محاسبه

1. Weighted Aggregated Sum Product Assessment (WASPAS)

2. Combinative Distance-based Assessment (CODAS)

فاصله اقلیدسی گزینه‌ها از ایده‌آل منفی و دومین روش، محاسبه فاصله تاکسی^۱ گزینه‌ها از ایده‌آل منفی است. زاوادسکاس و ترکسیس در سال ۲۰۱۰ تکنیک^۲ (ARAS) را ارائه کردند که به معنی ارزیابی نسبت جمعی است. از این روش برای رتبه‌بندی گزینه‌های پژوهش استفاده می‌شود. روش ARAS مبتنی بر این استدلال است که با استفاده از مقایسه‌های ساده نسبی می‌توان پدیده‌های دنیای پیچیده را درک کرد. روش ARAS اجازه می‌دهد سطح عملکرد جایگزین تعیین شود و نسبت هریک از گزینه‌های جایگزین، ایده‌آل را نشان می‌دهد.

۴. مبانی نظری تحقیق

اشتغال و درآمد حاصل از فعالیت‌های کشاورزی به‌تنهایی نتوانسته است مسائلی نظیر فقر، اشتغال و پایداری اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی را رفع کند و به نگهداشت جمعیت در حال رشد روستاها منجر شود؛ بنابراین باید گزینه‌های جدیدی با استفاده از منابع محلی مدنظر قرار گیرد (رستمی و احسانی‌فر، ۱۳۹۷، ص. ۷۱). امروزه در مناطق روستایی، اشتغال در کسب‌وکارهای خانگی به میزان چشمگیری افزایش یافته است (پیسو، ۲۰۱۶، ص. ۱۱). مشاغل خانگی در مناطق روستایی در راستای ماندگاری آن‌ها و مهاجرت نکردن بسیار بااهمیت است و بررسی آن می‌تواند در زمینه اشتغال پایدار، باارزش باشد. این امر در مناطقی که دارای تعداد زیاد روستا با جمعیت زیاد و اغلب بدون درآمد ثابت هستند از جمله مناطق روستایی استان اصفهان، از اهمیت بسزایی برخوردار است. مشاغل خانگی، از یک سو می‌تواند به رشد اقتصادی و تنوع فعالیت‌های روستایی بینجامد و از سوی دیگر با جذب مازاد نیروی انسانی، به درآمدزایی برای ساکنان روستاها کمک کنند؛ بدین ترتیب، فرصتی برای توسعه پایدار و همه‌جانبه تلقی می‌شود. اقتصاد درحالت پایدار، به‌عنوان مجموعه‌ای از آرمان‌های اجتماعی ساختاری و ایده‌آل، پویا و فعال است و به این معناست که دائماً توسط ذی‌نفعان مختلف ساخته و بازسازی می‌شود. اقتصاد روستایی پایدار، فرایندی سیاسی است که

1. Taxicab distance

2. Additive Ratio Assessment (ARAS)

به سیستم‌های ارزشی و قضاوت‌های اخلاقی وابسته به دانش و قدرت بستگی دارد (مکاروی و مک‌دونگ، ۲۰۱۱، ص. ۱۷۷) و می‌تواند ابعاد و سازه‌های معیشت پایدار را به صورت مثبت متأثر کند و زمینه‌ساز ایجاد معیشت پایدار روستایی باشد که از پایه‌های اصلی ایجاد توسعه پایدار روستایی است.

در رویکردهای جدید توسعه روستایی، به کارآفرینی به عنوان عنصر ضروری برای رشد اقتصادی و افزایش بهره‌وری جوامع روستایی نگریسته می‌شود (سلیمی سبجان و همکاران، ۱۳۹۷، ص. ۲۴). مشاغل خانگی به واسطه پویایی و تحرکی که در ذات خود دارند، به عنوان عامل تأثیرگذار بر گرایش روستانشینان به سمت کارآفرینی در این حوزه مطرح است.

اقتصادهای روستایی غالباً از نظر نقایص ساختاری ناشی از ازدست رفتن جمعیت، سرمایه‌گذاری ناکافی، سطح محدود سرمایه انسانی و پیر شدن رنج می‌برند (دلر و همکاران، ۲۰۱۹؛ ص. ۳۲)؛ از این رو برای غلبه بر مسائل اقتصادی پیش روی جوامع روستایی، کارآفرینی به عنوان یکی از راهبردهای مهم توسعه روستایی مدنظر برنامه‌ریزان قرار گرفته است که بیشتر محققان از آن به عنوان موتور رشد و توسعه اقتصادی و ابزاری برای متحول‌سازی و پویایی اقتصادی محلی یاد می‌کنند (محمدی یگانه و همکاران، ۱۳۹۵، ص. ۱۹۶). کارآفرینی، نوعی رفتار است و طیف وسیعی از فعالیت‌ها را که باعث ایجاد ارزش می‌شوند (گادفورس، اندرسون، ۲۰۱۹، ص. ۵)، شامل می‌شود. واضح است که کارآفرینی تولیدکننده اصلی نوآوری، اشتغال و توسعه اقتصادی است (فیگورا ایموس و همکاران، ۲۰۱۲، ص. ۲) و اهرم نیرومندی برای برون رفت از شرایط نامطلوب کنونی است (رضایی و همکاران، ۱۳۹۴، ص. ۱۴۴). کارآفرینی روستایی شامل ترکیبی جدید از منابع روستایی مبتنی بر مکان یا محلی است که ارزش آن، نه تنها برای کارآفرین، بلکه برای محل روستایی نیز است (کورسگارد و همکاران، ۲۰۱۵، ص. ۱۳). فرایند کارآفرینی روستایی شامل سه مرحله است: درک یا ایجاد یک فرصت اقتصادی، عملیاتی کردن فرصت اقتصاد، و پیامدها و نتایج کارآفرینی (اکبری و همکاران، ۱۳۹۴، ص. ۳۰۲). کارآفرینان روستایی تمایل به جامعه‌محوری دارند و نقش خانواده برای

آن‌ها بسیار مهم است و می‌توان از آن به‌عنوان الگوی موثق وظیفه و حامی مالی برای سرمایه‌گذاری (آورامنکو، سیلور، ۲۰۱۰، ص. ۱۴۲) یاد کرد. پیشران‌ها، عوامل تأثیرگذار بر روندها و رویدادها و اقداماتی است که ممکن است آینده‌های متمایزی پدید آورند؛ از این رو می‌توان گفت که پیشران‌ها نیروها و روندهایی هستند که نقش بازساخت آینده فضاهای زندگی را بازی می‌کنند (تقیلو و همکاران، ۱۳۹۵، ص. ۳). در فضاهای روستایی عواملی همچون توسعه پیشران‌های انسانی، کیفیت نیروی انسانی، افزایش کیفیت مدیریت، توسعه آموزش و تکنولوژی در کارآفرینی مشاغل خانگی مؤثر است. پیشران‌های انسانی توسعه کارآفرینی در حوزه مشاغل خانگی روستایی به دو دسته پیشران‌های عینی و ذهنی تقسیم می‌شوند که در جداول ۱ و ۲ آورده شده‌اند.

جدول ۴. پیشران‌های ذهنی انسانی توسعه کارآفرینی در حوزه مشاغل خانگی روستایی

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹

پیشران‌های ذهنی	تعریف
مشارکت اجتماعی	مشارکت اجتماعی یکی از عناصر تشکیل‌دهنده قدرت جوامع و توانمندسازی جامعه است (رحیمی و همکاران، ۱۳۹۹، ص. ۲۰).
اعتماد اجتماعی	اعتماد اجتماعی از جنبه‌های مهم روابط انسانی است که زمینه‌ساز مشارکت و ارتباط بین اعضای جامعه است (وظیفه و خانی، ۱۳۹۹، ص. ۱۲۰).
انسجام اجتماعی	انسجام اجتماعی ویژگی است که در آن نیروی اعمال شده بر اعضا و جامعه برای ماندن در گروه، بیش از کل نیروهایی است که می‌کوشد آنان را به ترک گروه وادار کند و انسجام ایشان را از میان بردارد (مجتبایی و همکاران، ۱۳۹۹، ص. ۵۲).
امنیت اجتماعی	امنیت اجتماعی به بقای گروه‌های اجتماعی توجه دارد که به دلیل اشتراک اعضای آن در اندیشه، احساس و اعمال، کلیت یکپارچه‌ای را تشکیل می‌دهند که از آن به‌عنوان هویت یاد می‌شود (دسترنج و قنبری، ۱۳۹۹، ص. ۱۳۳).
اعتماد به نفس و خودباوری	خودباوری تأثیر انتظار خود شخص از توانایی‌های خویش است؛ یعنی عقاید شخصی در مورد توانایی فرد و خودباوری درباره عملکرد خود، به طور گسترده‌ای عملکرد آن شخص را تعیین می‌کند (سروستان و عزیزنژاد، ۱۳۹۷، ص. ۳۱).

1. Driving forces

تعریف	پیشران‌های ذهنی
آینده‌نگری کاربرد روشمند، مشارکتی، جمع‌آوری هوش آینده و فرایند ایجاد چشم‌انداز میان‌مدت تا بلندمدت به‌منظور شکل‌دهی به تصمیمات امروزی و بسیج اقدامات مشترک است (کنعانی و همکاران، ۱۳۹۷، ص. ۶).	آینده‌نگری

جدول ۵. پیشران‌های عینی انسانی توسعه کارآفرینی در حوزه مشاغل خانگی روستایی

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹

تعریف	پیشران‌های عینی
فعالیت‌های بازاریابی کارآفرینانه از منظر تخصصی، رفتاری است که از به چالش کشیدن قواعد تثبیت‌شده در بازار، به‌صورت خط‌مشی و به‌منظور ایجاد راهکارهای جدید برای بهره‌برداری از فرصت‌های موجود در بازار اتخاذ می‌شود (مزروعی و همکاران، ۱۳۹۹، ص. ۱۴۳).	تولید، فروش و بازاریابی
مهارت تأثیر بسزایی بر انجام مطلوب و بهینه کارها، ایجاد رضایتمندی و ارتقای انگیزه در افراد دارد که در نهایت توسعه منابع انسانی و افزایش بهره‌وری را به همراه دارد (دیزجی و زینی، ۱۳۹۷، ص. ۳۵).	مهارت و دانش
سرمایه کارآفرینی عبارت است از مجموعه عوامل منطقه‌ای یا فضای کسب و کار در یک منطقه که کارآفرینان را برای سرمایه‌گذاری ریسک‌پذیر و راه‌اندازی کسب و کار جدید جذب می‌کند (عزیزی و ترکاشوند، ۱۳۹۵، ص. ۲).	دسترسی به سرمایه
عرضه مناسب خدمات زیرساخت‌ها جزء ضروری برای بهره‌وری و رشد اقتصادی است. زیرساخت‌ها می‌توانند به‌طور مستقیم و غیرمستقیم فعالیت‌های اقتصادی، اجتماعی و تولیدی مناطق را تحت تأثیر قرار دهند (قربانی و همکاران، ۱۳۹۳، ص. ۵۰).	دسترسی به زیرساخت‌های فیزیکی
نوآوری، فرایند دریافت فکر خلاق و تبدیل آن به محصول، خدمات و شیوه‌های نو برای انجام دادن کارها است. نوآوری ناشی از خلاقیت است و به عمل آوردن فکر بدیع را نوآوری گویند (صادقی نیارکی و همکاران، ۱۳۹۸، ص. ۳).	نوآوری و خلاقیت
فضای آموزشی مناسب می‌تواند نگرش و دیدگاه کارآفرینانه را در بین روستاییان تقویت کند. کارآفرینی روستایی راهکاری جدید در نظریه‌های توسعه برای توانمندسازی و ظرفیت‌سازی مناطق روستایی در کشورهای در حال توسعه و همین‌طور راهکاری برای دستیابی به توسعه پایدار به شمار می‌رود (ولائی و همکاران، ۱۳۹۴، ص. ۱۵۰).	آموزش، مشاوره و تجربیات

کارآفرینان روستایی با توسعه فعالیت‌های خود، پیوند بین اجتماعات روستایی و جوامع بزرگتر را قوی‌تر می‌کنند؛ تا جایی که روستاییان وارد سطوح جهانی اقتصاد می‌شوند (رضائی‌مقدم و معصومی، ۱۳۹۷، ص. ۸۶). توسعه روستایی عامل بهبود شرایط زندگی افراد

کم‌درآمد ساکن در روستا و خودکفا کردن آنان در روند کلی توسعه یک کشور است و این خودکفایی جزو برنامه‌های کارآفرینی است (فیروزی و همکاران، ۱۳۹۲، ص. ۶۷).

۵. یافته‌های تحقیق

۱. ویژگی‌های جمعیت‌شناختی پاسخ‌دهندگان

همان‌طور که در جدول ۶ مشاهده می‌شود، ۶۷/۴ درصد از شرکت‌کنندگان دارای مدرک کاردانی، ۳۲/۱ درصد کارشناسی و ۲۱/۱ درصد دارای مدرک کارشناسی‌ارشد بودند. میانگین سن پاسخ‌گویان تقریباً ۴۳/۵ (انحراف معیار ۷/۵۴) سال بود که جوان‌ترین آن‌ها ۳۲ سال و مسن‌ترین آن‌ها ۵۸ سال سن داشت. ۸۵ درصد از آنان مرد و ۱۵ درصد زن بودند. میانگین سابقه خدمت پاسخ‌گویان ۱۷/۹۲ سال بود که حاکی از داشتن سابقه و تجربه لازم برای اظهارنظر در زمینه مورد مطالعه بود. رشته تحصیلی ۲۵ درصد از پاسخ‌گویان توسعه روستایی، ۳۸/۹ درصد مدیریت، ۲۸/۶ درصد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی ۷/۵ درصد کارآفرینی بود.

جدول ۶. درصد و فراوانی متغیرهای توصیفی

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹

جنسیت		تحصیلات		
فراوانی	درصد		فراوانی	درصد
۱۸	۷۲	مرد	۱۳	۴۶.۴
۱۰	۲۸	زن	۹	۳۲.۱
سن سابقه			۶	۲۱/۱
۹	۳۲	حداقل	۲۸	۱۰۰
۲۸	۵۸	حداکثر	آمار توصیفی	

۲.۵. یافته‌های استنباطی

بعد از اینکه معیارهای تحقیق با استفاده از مطالعات کتابخانه‌ای مشخص شد (جدول ۱، ۲ و ۳)، پرسش‌نامه تحقیق براساس این معیارها تهیه و بعد از تأیید روایی و پایایی در اختیار

نمونه آماری تحقیق قرار گرفت. درگام نخست، با توجه به ازدیاد مشاغل در زمینه مشاغل خانگی روستایی در روستاهای دهستان و اهمیت زیاد موضوع از نظر مردم محلی، برای دستیابی به نتایج دقیق‌تر و به‌منظور رتبه‌بندی روستاها از منظر پیشران‌های انسانی، از تکنیک ارزیابی تولید وزنی تجمعی^۱ استفاده شد. شاخص‌های تحقیق با استفاده از روش آنتروپی^۲ شانون سنجش و وزن‌دهی شدند و در مرحله بعد، برآورد واریانس مقادیر معیارهای استاندارد شده انجام شد. در مرحله نهایی، به‌منظور رتبه‌بندی گزینه‌ها مقدار عددی λ و Q_i از طریق فرمول‌های زیر محاسبه شد:

$$\lambda = \frac{\sigma^2(q_i^{(2)})}{\sigma^2(q_i^{(1)}) + \sigma^2(q_i^{(2)})}$$

$$q_i = \lambda q_i^{(1)} + (1 - \lambda) q_i^{(2)} = \lambda \sum \bar{X}_{ij} w_j + ((1 - \lambda) \prod (\bar{X}_{ij})^{w_j}, \lambda = 0, 0.1, 0.00, 1$$

جدول ۷. محاسبه وزن شاخص‌ها با استفاده از روش آنتروپی شانون

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹

وزن شاخص	معیارها	وزن شاخص	معیارها	وزن شاخص	معیارها
۰/۹۷۷۵	خودباوری	۰/۹۷۲۵	آموزش	۰/۹۸۴۷	اعتماد اجتماعی
۰/۹۸۰۶	آینده‌نگری	۰/۹۶۴۷	مهارت	۰/۹۷۲۹	مشارکت
۰/۹۹۳۷	امنیت اجتماعی	۰/۹۵۰۹	دسترسی به سرمایه	۰/۹۶۸۹	انضباط اجتماعی
۰/۹۷۰۴	انسجام اجتماعی	۰/۹۴۴۸	دسترسی به زیرساختها	۰/۹۷۰۵	تولید، فروش و ...
				۰/۹۶۱۲	نوآوری و خلاقیت

مطابق جدول ۷، شاخص‌های انضباط اجتماعی، امنیت اجتماعی، اعتماد اجتماعی، مهارت و آموزش براساس روش آنتروپی شانون، به‌ترتیب بیشترین امتیاز را کسب کردند.

1. WASPAS

2. Entropy

جدول ۸. نتیجه تکنیک WASPAS

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹

رتبه‌بندی گزینه‌ها	Qi	λ	$\sigma^2(Q_i^{(2)})$	$\sigma^2(Q_i^{(1)})$	گزینه/شاخص
۶	۰/۰۷۸۷	۰/۵۰۶	۰/۰۰۰۴۲۵	۰/۰۰۰۴۱۴	مزرعه عرب
۳	۰/۰۹۸۵	۰/۶۲۱	۰/۰۰۰۳۱۲	۰/۰۰۰۱۹	سعادت آباد
۵	۰/۰۷۹۶	۰/۷۷۶	۰/۰۰۰۵۳۱	۰/۰۰۰۱۵۳	حیدر آباد
۴	۰/۰۹۵۳	۰/۷۳۹	۰/۰۰۰۳۴۷	۰/۰۰۰۱۲۲	حسین آباد
۲	۰/۱۰۴۹	۰/۷۵۳	۰/۰۰۰۲۸۴	۰/۰۰۰۰۹۳	حبیب آباد
۱	۰/۱۱۲۱	۰/۹۰۴	۰/۰۰۰۵۰۲	۰/۰۰۰۰۵۳	پیکان

جدول ۸ و نتایج حاصل از تکنیک WASPAS نشان می‌دهد که ابعاد مختلف پیشران‌های انسانی در روستای پیکان (در این روستا، Qi معادل ۰/۱۱۲۱ است) بیشترین تأثیر را بر روند توسعه کارآفرینی در حوزه مشاغل خانگی روستایی در بین روستاهای منتخب این دهستان داشته و در روستای مزرعه عرب (در این روستا، Qi معادل ۰/۰۷۸۷ است) کمترین تأثیر را داشته است. در روستای پیکان، کارگاه‌های گیوه‌دوزی بسیار زیاد و گسترده دیده می‌شود؛ تاجایی که این روستا به‌عنوان قطب دوخت گیوه کشور نام گرفته است. پیشران‌های عینی از جمله خلاقیت در تولید و ایده‌های مناسب در کم کردن هزینه‌های تولید و آموزش‌های مداوم سبب شده است تا بیش از ۳۰۰ شغل مرتبط با گیوه‌دوزی فعالیت کنند و بیش از ۲۰۰ نفر به‌طور مستقیم در کارگاه‌های خانگی این روستا مشغول به کار باشند (سایت فرمانداری شهرستان اصفهان). بیشتر افراد فعال در این زمینه از تخصص، دانش و مهارت کافی برخوردارند و با تعاملات قوی که با یکدیگر و مؤسسات مالی و اعتباری و بازارهای فروش داخلی دارند، در مقایسه با سایر روستاها قوی‌تر عمل می‌کنند. در این روستا مشاغل خانگی براساس تکنیک WASPAS رتبه اول را به خود اختصاص داد. در گام دوم با توجه به تأثیرات کارآفرینی بر روند توسعه مشاغل خانگی روستایی پایدار در دهستان جرقویه وسطی و حساسیت موضوع از نظر حفظ محیط‌زیست و حفظ فرهنگ غنی و هویت محلی مردم روستا، در این پژوهش برای دستیابی به نتایج دقیق‌تر و به‌منظور رتبه‌بندی روستاها از تکنیک

CODAS استفاده شد. برای بررسی تأثیراتی که کارآفرینی بر توسعه اشتغال روستایی پایدار گذاشته است، از پارامترهایی که در جدول ۲ آمده است، استفاده شد. مراحل انجام تکنیک CODAS عبارت‌اند از: روش تشکیل ماتریس تصمیم‌گیری، نرمال‌سازی ماتریس تصمیم و تشکیل ماتریس نرمال وزن‌دار. پس از تشکیل ماتریس نرمال موزون، زمان محاسبه نقطه ایده آل منفی^۱ است (احمدبادی و همکاران، ۲۰۱۷، ص. ۳۱). در تکنیک CODAS نرمال‌سازی به روش رومینا صورت می‌گیرد.

جدول ۹. وزن شاخص‌ها با استفاده از روش انترپوی شانون

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹

شاخص	تنوع بخشی به اشتغال محلی	تنوع بخشی به منابع درآمد خانوار	مدیریت منابع	ریسک‌پذیری	خلاقیت و آینده‌نگری
وزن	۰/۱۱۴	۰/۳۰۳	۰/۲۶۵	۰/۱۹۴	۰/۱۲۶

چهارمین مرحله، تعیین میزان مطلوبیت هر گزینه است که ابتدا میزان دوری هر گزینه از ایده آل منفی با استفاده از دو نوع فاصله اقلیدسی و فاصله منهتن یا فاصله تاکسی محاسبه می‌شود و در مرحله نهایی، برای انتخاب گزینه بهینه از رابطه زیر استفاده می‌شود:

$$H_{ik} = (E_i - E_k) + (\psi(E_i - E_k) \times (T_i - T_k))$$

مقدار پارامتر ψ براساس میزان آستانه τ تعیین می‌شود. هرچه مقدار H هر گزینه بیشتر باشد، آن گزینه از اولویت بیشتری برخوردار است. پیشنهاد می‌شود که پارامتر τ بین ۰/۱ تا ۰/۵ تعیین شود (کشاورز غربائی و همکاران، ۲۰۱۶، ص. ۳۰).

1. Negative-ideal solution

جدول ۱۰. فواصل اقلیدسی و تاکسی

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹

Taxicab distances	Euclidean distance	گزینه/شاخص
۰/۰۶۴۷	۰/۰۶۴۸	مزرعه عرب
۰/۳۱۱۷	۰/۱۸۵۲	سعادت‌آباد
۰/۳۴۲۲	۰/۱۹۵۹	حیدرآباد
۰/۶۳۸۰	۰/۲۰۰۲	حسین‌آباد
۰/۶۷۷۵	۰/۳۱۹۰	حبیب‌آباد
۰/۶۷۷۵	۰/۳۱۹۰	پیکان

جدول ۱۱. محاسبه ماتریس ارزیابی و محاسبه H

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹

رتبه	H	پیکان	حبیب‌آباد	حسین‌آباد	حیدرآباد	سعادت‌آباد	مزرعه عرب	روستا
۵	-۲/۹۴۸	-۰/۸۶۷	-۰/۸۶۷	-۰/۴۳۸	-۰/۴۰۸	-۰/۳۶۷	۰	مزرعه عرب
۴	-۱/۰۷۵	-۰/۴۹۹	-۰/۴۹۹	-۰/۰۷۱	-۰/۰۴۱	۰	۰/۳۶۷	سعادت‌آباد
۳	-۰/۴۹۶	-۰/۴۵۸	-۰/۴۵۸	-۰/۰۳۰	۰	۰/۰۴۱	۰/۴۰۸	حیدرآباد
۲	-۰/۳۱۶	-۰/۴۲۸	-۰/۴۲۸	۰	۰/۰۳۰	۰/۰۷۱	۰/۴۳۸	حسین‌آباد
۱	۲/۲۵۳	۰	۰	۰/۴۲۸	۰/۴۵۸	۰/۴۹۹	۰/۸۶۷	حبیب‌آباد
۱	۲/۲۵۳	۰	۰	۰/۴۲۸	۰/۴۵۸	۰/۴۹۹	۰/۸۶۷	پیکان

یافته‌های جدول ۱۰، براساس تکنیک CODAS نشان می‌دهد که تأثیرات کارآفرینی بر توسعه کسب‌وکارهای خانگی روستایی پایدار در روستاهای حبیب‌آباد و پیکان بیش از سایر روستاهای دهستان جرقویه وسطی بوده است؛ یعنی براساس نتایج پژوهش حاضر، این روستاها به دلیل توسعه کارآفرینی در زمینه مشاغل خانگی روستایی از سایر روستاها توسعه یافته‌تر هستند. در مرحله آخر، با استفاده از تکنیک ARAS، میزان پایداری روستاهای دهستان جرقویه وسطی در ابعاد محیطی، اقتصادی، اجتماعی و نهادی بررسی و سنجش شد. جدول ۱۲، مؤلفه‌ها و معیارهای تبیین‌کننده ابعاد پایداری را نشان می‌دهد.

مراحل انجام این تکنیک عبارت‌اند از: تشکیل ماتریس تصمیم، تعیین مقدار ایده‌آل فرضی، نرمال کردن ماتریس تصمیم، وزن‌دار کردن ماتریس تصمیم، محاسبه مطلوبیت کل هر گزینه یا مقدار بهینگی (Ki)، محاسبه درجه سودمندی یا مطلوبیت نسبی (Si) هر گزینه و رتبه‌بندی گزینه‌ها.

جدول ۱۲. مقدار Si, Ki و رتبه بندی گزینه‌ها

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹

رتبه بندی گزینه‌ها	Ki	Si	روستا
۵	۰/۸۶۳۱	۰/۱۵۹۰	مزرعه عرب
۳	۰/۹۴۱۰	۰/۱۶۵۹	سعادت‌آباد
۴	۰/۸۷۷۸	۰/۱۶۳۵	حیدرآباد
۲	۰/۹۳۵۹	۰/۱۶۶۸	حسین‌آباد
۱	۰/۹۹۷۶	۰/۱۷۶۲	حبیب‌آباد
۱	۰/۹۷۷۶	۰/۱۷۶۲	پیکان

با توجه به میزان Ki، روستاهای حبیب‌آباد و پیکان در بین سایر روستاهای دهستان جرقویه وسطی از لحاظ پایداری در رتبه اول قرار دارند. نتایج حاصل از مدل ARAS (رتبه‌بندی روستاها از لحاظ پایداری) و مدل CODAS (تأثیرات کارآفرینی بر توسعه مشاغل خانگی روستایی پایدار) و تکنیک WASPAS (وضعیت پیشران‌های انسانی توسعه کارآفرینی مشاغل خانگی روستایی پایدار) کاملاً با هم مطابقت دارند و روستای پیکان هم از لحاظ شاخص‌های پایداری، هم از لحاظ تأثیرات کارآفرینی و هم از حیث وضعیت پیشران‌های انسانی توسعه کارآفرینی در رتبه اول قرار گرفته است.

۶. نتیجه‌گیری و پیشنهادها

توسعه کارآفرینی در مناطق روستایی را می‌توان به‌عنوان سیاستی مبتنی بر بازساخت جغرافیایی در مناطق روستایی فرض کرد که می‌تواند به نوعی تقسیم جدید فضایی نیروی کار، انرژی و منابع رهنمون شود و به تغییر در کیفیت زندگی مردم روستایی براساس نظریه توسعه پایدار منجر شود که در آن ابعاد مختلف توسعه کارآفرینی و دیدگاه‌های موجود، به‌عنوان

قمرها و اجزای اصلی نمود می‌یابند و در نهایت رویکردی ترکیبی را در توسعه کارآفرینی مناطق روستایی ایجاد می‌کنند. در پژوهش حاضر به منظور بررسی دقیق و همه‌جانبه موضوع کارآفرینی در اشتغال روستایی پایدار، از تکنیک‌های واسپاس، کداس و آراس استفاده شده است. تکنیک WASPAS نشان داد که ابعاد مختلف پیشران‌های انسانی در روستای پیکان (در این روستا، Qi معادل ۰/۱۱۲۱ است) بیشترین تأثیر را بر روند توسعه کارآفرینی در حوزه اشتغال روستایی در روستاهای این دهستان داشته است. براساس شاخص‌های تنوع‌بخشی به اشتغال محلی، تنوع‌بخشی به درآمد خانوار، مدیریت منابع، ریسک‌پذیری و خلاقیت و آینده‌نگری و با کمک تکنیک CODAS تأثیرات کارآفرینی در توسعه اشتغال روستایی پایدار بررسی و سنجش شد. نتیجه این تکنیک نشان داد که کارآفرینی در توسعه اشتغال روستایی پایدار در روستاهای پیکان و حبیب‌آباد بیش از سایر روستاهای دهستان بوده است. در مرحله آخر، با استفاده از تکنیک ARAS، میزان پایداری روستاهای دهستان جرقویه وسطی در ابعاد محیطی، اقتصادی، اجتماعی و نهادی بررسی و سنجش شد. با توجه به میزان Ki، روستاهای پیکان و حبیب‌آباد در بین سایر روستاهای دهستان از لحاظ پایداری در رتبه اول قرار گرفتند. براساس نتایج این پژوهش می‌توان گفت، تأمین سرمایه برای شکل‌گیری فعالیت‌های کارآفرینانه و آموزش روستاییان و بسترسازی دانش بومی می‌تواند روند توسعه روستاها را تشدید کند؛ از این رو نتیجه این پژوهش با نتیجه پژوهش پیرداده بیرانوند و همکاران (۱۳۹۷) از لحاظ تأکید آن‌ها بر تأمین سرمایه و با نتیجه پژوهش راست‌قلم و همکاران (۱۳۹۵) از نظر تأکید بر بسترسازی دانش بومی همخوانی دارد. کارآفرینی در حوزه اشتغال روستایی پایدار به معنای ارائه محصولات جدید به همراه شناسایی بازارهای جدید است که از این منظر با نتیجه تحقیق لوسیا پاتو و تیکزیرا (۲۰۱۶) همخوانی دارد. با توجه به ساختارهای طبیعی، فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی جامعه روستایی دهستان جرقویه وسطی، مهارت‌آموزی کارآفرینان و انگیزه بسیار اهالی روستاها در توسعه این صنعت و همراهی مؤسسات مالی و اعتباری و خلاقیت کارآفرینان در شکل‌گیری انواع کسب‌وکارهای خانگی روستایی، سبب فعال‌تر شدن جامعه روستایی در کارآفرینی در این حوزه شده است که از این بابت، نتیجه این پژوهش با یافته‌های پژوهش موسکاردو (۲۰۱۴) مطابقت دارد. در منطقه مورد مطالعه مسائلی که به

بهبود شدن شرایط توسعه کارآفرینی با توجه به منابع انسانی در حوزه مشاغل خانگی منجر می‌شود، شامل مسائل بازار (رقابت، حضور واسطه‌ها)، مسائل مدیریتی (کمبود دانش فناوری اطلاعات، تشریفات قانونی و مسائل منابع انسانی (کمبود نیروی متخصص و ماهر) است که با نتیجه پژوهش پاتل و چاودا (۲۰۱۳) همخوانی دارد. با توجه به شناختی که از جامعه روستایی مورد مطالعه به دست آمده است، در فرایند تقویت کارآفرینی در حوزه کسب‌وکارهای خانگی روستایی پایدار، متغیرهای منابع انسانی و جامعه‌شناختی به‌ویژه عوامل انگیزشی نقش کلیدی ایفا می‌کنند؛ چراکه هیچ توسعه‌ای بدون مشارکت، انسجام و انضباط اجتماعی، امنیت اجتماعی و خودباوری ذی‌نفعان روستایی و اجتماعات محلی شکل نمی‌گیرد. پیشنهادهای زیر به منظور بهبود شرایط کارآفرینی با توجه به منابع انسانی در منطقه مورد مطالعه ارائه می‌شود:

الف) به‌کارگیری راهبردهای توانمندسازی و ظرفیت‌سازی لازم از طریق آموزش‌های تخصصی در زمینه راه‌اندازی کسب‌وکارهای خانگی روستایی به‌عنوان راهبردهای مهم و اثرگذار بر تقویت منابع انسانی روستاهای دهستان جرقویه وسطی با هدف ایجاد و تقویت کارآفرینی روستایی. پیشنهاد می‌شود علاوه بر توسعه کارآفرینی در منطقه، زمینه بازگشت بیشتر جوانانی که به شهرها مهاجرت کرده‌اند، فراهم شود.

ب) فراهم کردن زمینه شکل‌گیری کارآفرینی روستایی در حوزه مشاغل خانگی روستایی از طریق ایجاد فرصت‌های جدید، ارتقای دانش و مهارت روستاییان (از طریق شرکت روستاییان در کارگاه‌های آموزشی در خصوص کسب‌وکارهای مرتبط با کارآفرینی در حوزه مشاغل خانگی)، ارتقای خلاقیت و نوآوری، توجه به مدیریت منابع انسانی به‌ویژه منابع انسانی بومی؛ ج) به منظور افزایش موفقیت شغلی کارآفرینان روستایی در حوزه مشاغل خانگی روستایی پایدار، حمایت‌های لازم از آنان در زمینه‌های حذف تشریفات اداری و تسهیل شرایط دریافت وام، پوشش بیمه فردی و شغلی و برپایی بازارچه‌های فروش محصولات تولیدشده مدنظر قرار گیرد؛

د) توجه به کارآفرینی دیجیتال و گسترش فروش مجازی و بازدید مجازی از این روستاها با توجه به قابلیت بسیار آن.

کتابنامه

۱. ابراهیم‌زاده، ع.، ملکی، گ.، و فرهادی‌نژاد، ح. (۱۳۹۴). برنامه‌ریزی ریزی استراتژیک توسعه با تاکید بر توسعه پایدار در ناحیه خرم‌آباد. *جغرافیا و آمایش شهری- منطقه‌ای*، ۵(۱۴)، ۱-۲۴.
۲. اکبری، م.، غلامزاده، ر.، و آراستی، ز. (۱۳۹۴). نیازسنجی آموزشی جوانان روستایی شهرستان ورامین در زمینه کارآفرینی به منظور راه اندازی کسب‌وکارهای صنایع دستی روستایی. *پژوهش‌های روستایی*، ۶(۲)، ۲۹۹-۳۲۲.
۳. پیرداده بیرانوند، ک.، احمدوند م.، و شرفی سرابی، و. (۱۳۹۷). پیشران‌های انسانی توسعه کارآفرینی روستای ایستگاه بیشه در شهرستان خرم‌آباد. *پژوهش‌های روستایی*، ۹(۴)، ۵۶۴-۵۸۰.
۴. تقیلو، ع. ا.، سلطانی، ن.، و آفتاب، ا. (۱۳۹۵). پیشران‌های توسعه روستاهای ایران. *برنامه‌ریزی و آمایش فضا*، ۲۰(۴)، ۱-۲۸.
۵. حاجی نژاد علی، فتاحی احدالله، پایدار ابوذر. (۱۳۹۴). کاربرد مدل‌ها و فنون تصمیم‌گیری در جغرافیا. تهران: سازمان انتشارات جهاد دانشگاهی.
۶. حسینی‌نیا، غ. ح.، علی‌آبادی، و.، و عطائی، پ. (۱۳۹۸). طراحی الگوی زیست‌بوم کارآفرینی در کسب‌وکارهای روستایی تعاون‌محور. فصلنامه علمی پژوهشی توسعه کارآفرینی، ۱۲(۳)، ۳۶۰-۳۴۱.
۷. دسترنج، م.، و قنبری، س. (۱۳۹۹). بررسی وضعیت احساس امنیت اجتماعی و عوامل اجتماعی فرهنگی مؤثر بر آن در بین جوانان شهرلار. *امنیت ملی*، ۱۰(۳۵)، ۱۳۱-۱۵۴.
۸. دیزجی، م.، و زینی، م. (۱۳۹۷). بررسی تأثیر آموزش‌های دانشگاهی بر توسعه مهارت‌های کارآفرینی زنان، *رشد فناوری*، ۱۵(۵۷)، ۳۴-۴۴.
۹. راست قلم، م.، صیدایی، ا.، و نوری، س. ه. (۱۳۹۵). تعیین پیشران‌های کلیدی رهیافت روستای خلاق با استفاده از نرم‌افزار میک‌مک. *پژوهش‌های روستایی*، ۷(۲)، ۳۱۶-۳۳۰.
۱۰. رحمانی، ب.، مریدسادات، پ.، و شاهد، س. ح. (۱۳۹۷). پتانسیل گردشگری در توسعه کارآفرینی نواحی روستایی. *مدیریت شهری*، ۱۷(۵۰)، ۶۵-۹۷.
۱۱. رحیمی، ر. ا.، انصاری، م.، بمانیان، م. ر.، و مهدوی‌نژاد، م. ج. (۱۳۹۹). رابطه حس تعلق به مکان و مشارکت در ارتقای سرمایه اجتماعی سکونتگاه‌های غیررسمی. *معماری و شهر پایدار*، ۸(۱)، ۱۵-۳۱.

۱۲. رضایی، ر. ا.، حسینی، س. م.، و محمدی پابندی، م. (۱۳۹۴). شناسایی و تحلیل موانع توسعه کارآفرینی سازمانی در تعاونی‌های توسعه روستایی استان زنجان. *راهبردهای توسعه روستایی*، ۲(۲)، ۱۵۶-۱۴۳.
۱۳. رضائی مقدم، ک.، و معصومی، ا. (۱۳۹۷). کارآفرینی روستایی پایدار: پاسخی به پیامدهای بی حد و مرز کارآفرینی در نواحی روستایی. *کارآفرینی در کشاورزی*، ۵(۲)، ۸۳-۱۰۵.
۱۴. ریاحی، و.، و روشنعلی، م. (۱۳۹۸). ارزیابی اثرات توسعه کارآفرینی در توسعه مناطق روستایی. *فضای گردشگری*، ۱(۳۰)، ۸۳-۹۹.
۱۵. سروستان، ن.، و عزیزی‌نژاد، ح. (۱۳۹۷). مروری بر روان‌شناسی کارآفرینی و بررسی نقش آن در کسب‌وکار. *پیشرفت‌های نوین در روان‌شناسی*، ۱(۱)، ۲۶-۴۰.
۱۶. سلیمی سبحان، م.، ر.، فیضی، س.، و یاپنگ، م. (۱۳۹۷). تحلیل اثرات کارآفرینی بر توسعه پایدار روستایی، شهرستان اردبیل. *اقتصاد فضا و توسعه روستایی*، ۷(۴)، ۲۱-۳۶.
۱۷. شهرکی، ح.، موحدی، ر.، و فرانی، ا. ی. (۱۳۹۵). تحلیل انسان‌شناختی کارآفرینی و توسعه روستایی در عصر جهانی شدن مطالعه موردی، استان همدان. *پژوهش‌های انسان‌شناسی ایران*، ۶(۱)، ۲۳-۴۳.
۱۸. صادقی نیارکی، ع. ا.، نادری‌نسب، م.، و رمضانی‌نژاد، ر. (۱۳۹۸). ارتباط بین سبک رهبری تحول‌گرا، خلاقیت و نوآوری سازمانی در ادارات تربیت بدنی آموزش و پرورش کشور. *مطالعات راهبردی ورزش و جوانان*، ۱۸(۶)، ۱-۱۸.
۱۹. صالحی‌پور، ش.، ریاحی، و.، عزیزی، ا.، و فتحی‌زاده، ف. (۱۳۹۸). قابلیت‌سنجی توسعه روستایی با تأکید بر رویکرد توسعه پایدار. *مطالعات برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های انسانی*، ۱۴(۱)، ۱۱۱-۱۲۷.
۲۰. عزیزی، م.، و ترکاشوند، ح. (۱۳۹۵). نقش سرمایه کارآفرینی و اقتصاد خلاق در توسعه منطقه‌ای با چشم‌انداز سرمایه‌فکری. مقاله ارائه‌شده در همایش ملی اقتصاد خلاق، دانشگاه آزاد اسلامی تهران غرب.
۲۱. فیروزی، م. ع.، گودرزی، م.، و زارعی، ر. (۱۳۹۲). بررسی رابطه متقابل بین توسعه کارآفرینی و گردشگری پایدار روستایی (مطالعه موردی: بازنگری روستای خارستان شهرستان بهابان). *مطالعات جغرافیایی مناطق خشک*، ۳(۱۲)، ۶۵-۸۴.
۲۲. قربانی، م.، احمدی، م. ط.، و مصطفوی، س. م. (۱۳۹۳). بررسی اثر زیرساخت‌ها بر رشد اقتصادی ایران طی سالهای ۱۳۵۵-۱۳۹۱. *مجله مدیریت، اقتصاد و حسابداری*، ۵(۱۷)، ۴۹-۶۰.

۲۳. کنعانی، ف.، حسن زاده، ع. ر.، الهی، ش.، و طباطبائیان، س. ح. (۱۳۹۷). بررسی کاربرد روش‌های آینده‌نگری: مرور سیستماتیک. نشریه راهبرد، ۲۷ (۸۷)، ۳۳-۵.
۲۴. مجتبابی، ک.، نوابخش، م.، کلدی، ع. ر.، و زارع مهدوی، ق. (۱۳۹۹). تأثیر مهاجرت بر تغییر پذیری انسجام اجتماعی. نظم و امنیت/انتظامی، ۱۳ (۲)، ۷۱-۲۵۱.
۲۵. مزروعی نصرآبادی، ا.، فتاحی، ح. ر.، و دولت‌شاه، پ. (۱۳۹۹). تأثیر آمیخته بازاریابی کارآفرینانه بر موفقیت کارآفرینانه بنگاه‌های دانش‌بنیان با تبیین نقش تعدیلگر بازارگرایی. توسعه کارآفرینی، ۱۳ (۱)، ۱۶۰-۱۴۱.
۲۶. وظیفه، ر.، و خانی، ص. (۱۳۹۹). نقش واسطه‌ای ظرفیت جذب دانش در تأثیر یادگیری الکترونیکی بر اعتماد اجتماعی کارکنان تأمین اجتماعی استان اردبیل. علوم اسلامی انسانی، ۲۱ (۲)، ۱۲۸-۱۱۶.
۲۷. ولائی، م.، عبداللهی، ع.، منافی، ر.، و صفری، ن. (۱۳۹۴). تحلیل عوامل مؤثر بر توسعه پایدار روستایی با تأکید بر کارآفرینی مطالعه موردی، دهستان مرحمت آباد شمالی میاندوآب. برنامه‌ریزی منطقه‌ای، ۵ (۱۹)، ۱۶۲-۱۴۹.

28. Ahmed Badi, I., Abdulshahed, A. M., & Shetwan, A. G. (2017). *Supplier selection using combinative distance-based assessment (CODAS) method for multi-criteria decision-making, ICMNEE*. In D. Pamučar, D. Božanić, & S. Ljubojević, (Eds.), *Proceedings of the 1st International Conference on Management, Engineering and Environment (ICMNEE)* (pp. 395-407). Belgrade: ECOR (RABEK).
29. Avramenko, A., A. K., & Silve, J. (2010). Rural entrepreneurship: Expanding the horizons. *Entrepreneurship and Innovation Management*, 11(2), 140-156.
30. Baoren, S. (2012). Developing rural tourism: The PAT program and NONG JIA LE tourism in China. *International Journal of Tourism Research*, 15(6), 611-619.
31. Chakraborty, S., & Zavadskas, E. K. (2014). Applications of WASPAS method as a multi-criteria decision-making tool. *Informatica*, 25(1), 1-20.
32. Deller, S., Kures, M., & Conroy, T. (2019). Rural entrepreneurship and migration. *Journal of Rural Studies*, 66, 30-42.
33. Figueroa-Armijos, M., Dabson, B., G., & Johnson, T. (2012). Rural entrepreneurship in a time of recession. *Entrepreneurship Research Journal*, 2(1), 1-29.
34. Gaddefors, J. R., & Anderson, A., (2019). Romancing the rural: Re-conceptualizing rural entrepreneurship as engagement with context(s). *The International Journal of Entrepreneurship and Innovation*, 20(3), 159-169

35. Jaman, M., & Alam, R. (2016). Entrepreneurship as a driving force for rural tourism development. *International Journal of Scientific & Engineering Research*, 7(3), 254-263.
36. Keshavarz Ghorabae, M., Kazimieras, E., Turskis, Z., & Antucheviciene, J. (2016). A new combinative distance – based assessment (CODAS) method for multi-criteria decision-making. *Journal of Economic Computation and Economic Cybernetics Studies and Research*, 3(50), 25-45.
37. Korsgaard, S., Müller, S., & Wittorff Tanvig, H. (2015). Rural entrepreneurship or entrepreneurship in the rural – between place and space. *International Journal of Entrepreneurial Behavior & Research*, 21(1), 5-26.
38. Lio, C.-W., & Cheng, J.-S. (2018). exploring driving forces of innovation in the MSEs: The case of the sustainable B&B tourism industry. *Sustainability Journal*, 10(11), 1-19.
39. Lordkipanidze, M., Brezet, H., & Backman, M. (2005). The entrepreneurship factor in sustainable tourism development. *Journal of Cleaner Production*, 13(8), 787-798.
40. Lúcia Pato, M., & Teixeira, A. (2016). Twenty years of rural entrepreneurship: A bibliometric survey. *European Society for Rural Sociology Sociologia Ruralis*, 56(1), 3-29.
41. MC Areavey, R., & MCDonagh, J. (2011). Sustainable rural tourism: lessons for rural development. *Sociologia Ruralis*, 51(2), 175-194.
42. Moscardo, G. (2014). Tourism and Community Leadership in Rural Regions: Linking Mobility, Entrepreneurship, Tourism Development and Community Well-Being. *Journal Tourism Planning & Development*, 11(3), 354-370.
43. Patel, B., & Chavda, K. (2013). Rural entrepreneurship in India: Challenge and problems. *International Journal of Advance Research in Computer Science and Management Studies*, 1(2), 28-37.